

นวัตกรรม

จิตศึกษากับการบริหารยุคการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

เกณณรงค์ อดุบุญ^{1*}ชชาพิมพ์ สัมมา²

รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2567 แก้ไขบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2567 ตอปรับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา นวัตกรรมจิตศึกษา กับการบริหารยุคการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ที่ได้นำแนวคิดและกระบวนการพัฒนาทั้งครูและเด็ก ให้เกิดการเรียนรู้และองงามด้านความฉลาดทางด้าน อารมณ์และความฉลาดด้านจิตวิญญาณ โดยใช้กระบวนการที่เรียกว่า “นวัตกรรมจิตศึกษา” ซึ่งใช้กระบวนการ ทักษะของจิตศึกษา 3 ประการ ดังนี้ 1) กิจกรรมฝึกฝน 2) การใช้จิตวิทยาเชิงบวก 3) สนามพลังบวก การสร้าง ความเป็นชุมชนและวิถีชุมชน การจัดสภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของ นักเรียน มีครูที่เป็นกัลยาณมิตรที่คอยเกื้อหนุนให้คำแนะนำ และให้ความรักความเมตตาเสมอ ความรู้สึก ปลอดภัยของเด็ก มีแรงจูงใจเชิงบวก การพัฒนาปัญญาภายในของโรงเรียนมีการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ส่งผลต่อชีวิตด้านในของผู้เรียนจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาปัญญาภายใน ผู้บริหารครู และนักเรียน ร่วมเปลี่ยนแปลงสภาพขององค์กรไปด้วยกัน ทำให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นวิถีชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ครูไม่จำเป็นต้อง เก่งตั้งแต่แรก ครูสามารถรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครูมีความสุขที่ได้เห็นนักเรียนพัฒนา เข้าถึงสุขภาวะ ทางจิตวิญญาณ การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ จึงเน้นให้ผู้เรียนอยู่กับความจริงสูงสุด ที่เมื่อเข้าถึงแล้วจะก่อให้เกิด อิสระความสุข ความรักเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ อันเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

คำสำคัญ: นวัตกรรมจิตศึกษา การบริหาร การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

* อีเมล: Newkenarong28@gmail.com

² นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Psycho-Educational Innovation with Management in the Era of Systematic Change

Kenarong Auttaboon ^{1*}

Chasapim Samma ²

Abstract

The purpose of this article is to study psychoeducational innovation. with management in the era of systematic change that has introduced concepts and processes for developing both teachers and children to create learning and flourish in intelligence. Emotional and Spiritual Intelligence Using a process called “Psychoeducational Innovation” which uses three psychoeducational paradigms as follows: 1) practice activities 2) use of positive psychology 3) positive energy field, building community and community way of life arrangement of the internal environment schools that are appropriate and conducive to student learning. There are teachers who are good friends who provide support and advice. and always give love and kindness children's feelings of safety have positive motivation the development of the school's internal intelligence is empowering. (Empowerment) affects the inner life of the learner until there is a change in the development of inner wisdom. Administrators, teachers, and students join in changing the condition of the organization together. Make it an effective learning organization to achieve sustainability and be a community way of life there is an exchange of knowledge with each other. Teachers don't have to be good from the beginning. Teachers can gather together to exchange knowledge. Teachers are happy to see students improve. Reach spiritual health Systemic change. Therefore, we emphasize that the students must live with the highest truth. that when accessed will create freedom and happiness love for fellow humans and nature which leads to peaceful coexistence.

Keywords: Psychoeducational Innovation, Management, Systematic Change

¹ Student of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

* Email: newkenarong28@gmail.com

² Student of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

บทนำ

การศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นสร้างผู้เรียนให้เป็นเพียงผู้จำ ล้วนเป็นเพียงการจำเพื่อไปสอบ สร้างให้ผู้เรียนมีสภาพเป็นดาราที่เดินได้ โดยไม่ได้นำเอากระบวนการ “การเปลี่ยนคน สร้างสรรค์สังคม” มาเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษา หากการศึกษาที่เป็นอยู่พาเราไปสู่ทางออกของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ไม่ได้ หน้าที่สำคัญยิ่งสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ เพราะวิถีของการศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นการศึกษาที่สร้างให้คิดแบบแยกส่วน หล่อหลอมให้คนมีจิตสำนึกการแข่งขัน และยึดเอาตนเอง หรือหมู่พวกของตนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเน้นให้ผู้เรียนอยู่กับความจริงสูงสุด การศึกษาเช่นนี้จึงเป็นการศึกษาที่ต้องพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม เป็นการพัฒนาปัญญาภายใน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และส่งผลต่อชีวิตด้านในของผู้เรียนจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนเชิงระบบ (Whole School Approach) เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาโรงเรียน โดยความร่วมมือของผู้บริหาร ครู ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการกำหนดเป้าหมายนวัตกรรมจิตศึกษา เป็นหนึ่งในรูปแบบนวัตกรรมด้านการเรียนการสอน การปรับใช้นวัตกรรมการเรียนการสอน จิตศึกษา PBL และ PLC ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยนวัตกรรมจิตศึกษา PBL และ PLC ที่มีคุณภาพ การพัฒนาครูและผู้บริหารด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนด้วยกิจกรรม PBL การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น การดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม การพัฒนาครูให้ใฝ่เรียนใฝ่รู้เป็นครูมืออาชีพ และการมีส่วนร่วมสร้างศรัทธาต่อชุมชน การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้และผู้เป็น ที่เห็นได้จากการมีวิถีคิด จิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่ว่างและเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผ่านจิตศึกษา คือการพัฒนาปัญญาภายใน เป็นอีกหนึ่งในวิธีการเรียนรู้ที่นำผู้เรียนไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะพิเศษ คือมุ่งไปที่การพัฒนาชีวิตโดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก จากรากฐานของการปฏิบัติฝึกฝนจริง การสร้างความเป็นชุมชนและวิถีชุมชน การใช้จิตวิทยาเชิงบวกผ่านกิจกรรมจิตศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยระดับสากลที่ได้ทำการวิเคราะห์โครงการพัฒนาการศึกษาต่าง ๆ (Meta - analysis) พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้มากที่สุดคือ “พลังร่วมของครูและบุคลากรทุกคน ในโรงเรียน” กับ “การเรียนการสอนที่มุ่งเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิด” (Hattie et al. 2009)

การบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเป็นการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในโรงเรียนจนเป็นวิถีของโรงเรียน ซึ่งในที่สุดนอกจากจะประสบความสำเร็จในการทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขแล้ว ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนก็ได้รับความสุขจากการทำงานหนักในการเปลี่ยนแปลงนี้ (กัมพล เจริญรักษ์, 2559: น.5) ตลอดจนโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมมีสุขภาวะ กล่าวคือ นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ อยากมาโรงเรียน เพราะโรงเรียนสวยงามน่าอยู่ น่าเรียน มีแหล่งเรียนรู้มากมายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของ

นักเรียน บรรยากาศการเรียนรู้อะหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครู เป็นบรรยากาศแห่งความสุข เพราะนักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เมื่อนักเรียนมีความสุข ครูก็มีความสุขที่เห็นนักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นทุก ๆ ด้าน และชุมชนพึงพอใจสภาพแวดล้อมที่มีสุขภาวะ

นวัตกรรมทางการศึกษาที่สำคัญของไทยในปัจจุบัน

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ สิ่งใดที่คิดและทำมานานแล้วก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบัน มีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก นวัตกรรมการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษาไว้หลายมาตรา มาตราที่สำคัญ คือ มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทยและในมาตรา 22 "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ" การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จได้ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว จำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาใหม่ ๆ ที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาทางการศึกษาทั้งในรูปแบบของการศึกษาวิจัย การทดลองและการประเมินผลนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่นำมาใช้ว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด นวัตกรรมที่นำมาใช้ทั้งที่ผ่านมาแล้วและที่จะมีในอนาคตมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ในที่นี้จะขอกล่าวคือ นวัตกรรม 5 ประเภท คือ 1) นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร 2) นวัตกรรมการเรียนการสอน 3) นวัตกรรมสื่อการสอน 4) นวัตกรรมทางการประเมินผล 5) นวัตกรรมการบริหารจัดการ

นวัตกรรม จิตศึกษา จึงเป็นหนึ่งในรูปแบบนวัตกรรมด้านการเรียนการสอน การปรับใช้นวัตกรรมการเรียนการสอน จิตศึกษา PBL และ PLC ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จ.บุรีรัมย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยนวัตกรรมจิตศึกษา PBL และ PLC เป็นนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อครูผู้สอนเป็นการที่ครูผู้สอนมีความสุขในการที่ได้สอนในรูปแบบของนวัตกรรม ซึ่งถือเป็นการเปิดใจ ทำความเข้าใจและการเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน รวมถึงครูผู้สอนไม่เป็นการสอนอย่างเดียวเหมือนเมื่อก่อน แต่เป็นการเปลี่ยนบทบาทเป็นชี้แนะ ชี้แนะ ในแต่ละกิจกรรมและการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาครูให้เกิดความชำนาญ การมีทักษะเพิ่มมากขึ้น เพื่อการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดการเรียนรู้ ทักษะ ทักษะคติ ให้นักเรียน โดยจะเน้นในส่วนที่เป็นการสร้างให้นักเรียนเกิด

กระบวนการคิดวิเคราะห์ การมีความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็น และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

ความหมายของนวัตกรรมจิตศึกษา

จิตศึกษา คือการพัฒนาปัญญาภายในหรือความฉลาดด้านใน หมายถึงรวมถึงความฉลาด ทางด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Quotient : SQ) และความฉลาดทางด้านอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ) ซึ่งได้แก่ การรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (รู้ตัว) และผู้อื่น การเห็นคุณค่า ในตัวเอง คนอื่น และสิ่งต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความหมาย การอยู่ด้วยกัน อย่างภราดรภาพ ยอมรับในความแตกต่างเคารพและให้เกียรติกัน การมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม อยู่อย่างพอดีและพอใจได้ง่าย การมีสติอยู่เสมอ รู้เท่าทันอารมณ์เพื่อให้รู้ว่าต้องหยุด หรือไปต่อกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ มีความคิดสามารถจัดการอารมณ์ตนเองได้ การเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่าง ๆ นอบน้อมต่อสรรพสิ่งที่เกื้อกูลกันอยู่ และการมีจิต ใหญ่มีความรักความเมตตาตามมหาศาล (วิเชียร ไชยบัง. 2554) สอดคล้องกับ ศ.นพ.ประเวศ วะสี กรรมการที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของศูนย์จิตตปัญญาศึกษาได้ให้แนวคิด เรื่องจิตตปัญญา ศึกษา ไว้ว่า “จิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่ทำให้เข้าใจด้านในของตนเอง รู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งหรืออีกนัยหนึ่ง เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้น การศึกษาจากการปฏิบัติ เช่น การทำงานศิลปะ โยคะ ความเป็นชุมชน การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม สุนทรียสนทนา การเรียนรู้จากธรรมชาติ และจิตตภาวนา เป็นต้น” และสอดคล้องกับแนวคิดของ นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2555) กล่าวว่า จิตตปัญญา เป็นส่วนสำคัญของความสุขที่ยั่งยืน เพราะคุณสมบัติที่สำคัญก็คือความสามารถในการปล่อยวางเนื่องจากเข้าใจถึงธรรมชาติของจิตของ เราและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราว่าเป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนไป จึงไม่ต้องยึดติดในความเป็นตัวเราของเรา ซึ่ง เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความทุกข์ จิตตปัญญาจึงเป็นความสุขในระดับสูง เรื่องของความสุขของบุคคลจากการพัฒนาจิต จนเกิดจิตตปัญญานั้นได้มีการศึกษาวิจัยอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมอง โดยส่วนใหญ่ของวิธีการพัฒนาจิต ก็ดัดแปลง มาจากศาสตร์ทางตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกสมาธิและการฝึกสติในพุทธธรรม

ความสำคัญของการบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยนวัตกรรมจิตศึกษา

การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาโรงเรียน โดยความร่วมมือของผู้บริหาร ครู ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการกำหนดเป้าหมายที่มีคุณภาพ การพัฒนาครูและผู้บริหารด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การจัดระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียน การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันและ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น การดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม การพัฒนาครูให้เฝเรียนเฝรู้เป็นครูมืออาชีพ และการมีส่วนร่วมสร้างศรัทธาต่อชุมชน ด้วยหลักความเป็นอิสระ หลักการมีส่วนร่วมและหลักการแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายซึ่งเป็นผลที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ 1) มีความเสมอภาคด้านโอกาสทางการศึกษาได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม 2) เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์อย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ และ 3) มีคุณธรรมจริยธรรมในด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และจิตสาธารณะ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องอาศัยพลังความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือระบบที่สำคัญ เช่น เปลี่ยนระบบพัฒนาครูเป็นการสร้างชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพในโรงเรียน (Professional Learning Community : PLC) เปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติต่อกันเพื่อการเคารพคุณค่าของกันและกัน เปลี่ยนการจัดการเรียนรู้เป็นแบบเฝรู้เฝเรียน การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/ระบบในโรงเรียนจะทำให้พฤติกรรมครูเปลี่ยน เช่น เปลี่ยนครูสอนเป็นครูโค้ช ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ วัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะใหม่ เกิดปัญญาภายในและภายนอก สนุกในการเรียนรู้ อยู่ร่วมกับเพื่อนและครูอย่างมีความสุข ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ครู ผู้เรียนมีวิถีใหม่ อุปนิสัยใหม่ ทักษะใหม่ มีแนวปฏิบัติร่วมกัน เรียนรู้และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ความหมายของการบริหารการเปลี่ยนแปลง

การบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นวิวัฒนาการของแนวคิดทางการบริหารตามภาวะการณ์ต่าง ๆ อาทิ การบริหารแนววิทยาศาสตร์ มนุษย์สัมพันธ์เชิงระบบและตามสถานการณ์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท (Context) ของสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ฯลฯ เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องบริหารแบบรู้เท่าทันการณ์ มีวิสัยทัศน์โดยใช้พื้นฐานความรู้เดิมเป็นตัวตั้ง แล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจ แล้วจัดการกำจัดจุดอ่อน และเพิ่มจุดแข็ง ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดด้วย “การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change management) สำหรับคำจำกัดความของการบริหารการเปลี่ยนแปลง หรือ Change management นั้น มีผู้ให้คำนิยาม ไว้หลากหลาย ดังนี้

ป๋นรส มาลากุล ณ อยุธยา (2552 : 3) กล่าวว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Management of Change) คือ การจัดการกับกลไกส่วนประกอบต่าง ๆ ขององค์การ ให้สามารถเรียนรู้ ปรับตัวให้ทัน กับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกในองค์การ เพื่อให้องค์การได้รับผลดีและลดผลกระทบในทางที่ไม่ดีของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้้องค์การดำเนินงานไปได้อย่างต่อเนื่อง ราบรื่น สามารถอยู่รอด และเจริญก้าวหน้าไปได้

วิรัตน์ มาตันบุญ (2552) ได้กล่าวว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมีระบบตามแผนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและการบรรลุเป้าหมายขององค์การ

กล่าวโดยสรุป การบริหารการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการทำงานของผู้บริหารและผู้ร่วมงานที่มีระบบตามแผนที่ได้จัดทำไว้ เพื่อร่วมกันเปลี่ยนแปลงสภาพขององค์กร แบบเดิมไปสู่องค์กรแบบใหม่ คือองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ผดุง พรหมมูล (2553 : 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการหรือการกระทำที่ต่างไปจากเดิม ซึ่งเกิดจากการปรับตัวขององค์กรเพื่อการดำรงอยู่ในโลกธุรกิจ อาทิ สิ่งแวดล้อมที่ เกิดขึ้นในองค์กร ความรับผิดชอบต่อสังคม วัฒนธรรมขององค์กร ปริมาณการผลิต ตลอดจนการเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ส่วนการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change management) หมายถึง สิ่งที่ต้องทำ โดยทั่วไปต้อง ปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงภายนอก ในด้านความคาดหวังหรือความต้องการของลูกค้าที่มีการ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งองค์กรจะต้องไวต่อความต้องการดังกล่าว และปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อดำรงไว้ซึ่ง ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อองค์กร

การปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน (Whole School Approach) การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนเชิงระบบด้วยนวัตกรรม จิตศึกษา PBL และ PLC มีหลักความสำคัญดังนี้

หัวใจประการแรก คือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบซึ่งหมายถึง การทำให้ระบบหรือโครงสร้างบางอย่างในโรงเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ผิดกฎหรือระเบียบของโรงเรียนให้ได้ก่อน เพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู เด็ก และผู้ปกครอง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่นี้จะเน้นไปที่การทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งการเรียนรู้ ของครู ของเด็ก และของผู้ปกครอง และในที่สุดเครื่องมือนี้ก็จะเป็นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรใหญ่เอง

หัวใจประการที่สอง คือ การใช้นวัตกรรม 3 อย่างที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ทั้งของครู เด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน นวัตกรรม 3 อย่าง คือ จิตศึกษา PBL และ PLC

จิตศึกษา เป็นกระบวนการที่จะสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างการองกวมด้านในหรือปัญญาภายใน เป็นนวัตกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเข้าไปถึงปัญญาภายใน เสมือนกล่องที่เอาไว้ส่องมองเข้าไปในตนเอง ได้แก่ การมีสติ ขำนาญเพื่อเท่าทันอารมณ์ การมีสมาธิเพื่อกำกับความเพียรให้สำเร็จ การมีจิตใหญ่เพื่อรักได้อย่างมหาศาล การเคารพคุณค่าในตนเองและคนอื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างภราดรภาพ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

ปัญญาภายใน คือ ความเข้าใจต่อตัวเองในมิติทางกายภาพและมิติของพลังงานขับเคลื่อน เข้าใจต่อชีวิตและการมีชีวิต เข้าใจต่อโลกและจักรวาล เป็นการเข้าถึงการอยู่อย่างมีเจตจำนงอยู่อย่างหนึ่งเดียวอยู่อย่างมีความหมายทั้งต่อตัวเองและสรรพสิ่ง

ปัญญาภายนอก คือความเข้าใจต่อโลกภายนอกทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ให้อยู่ได้หรืออยู่ได้อย่างมีคุณภาพ

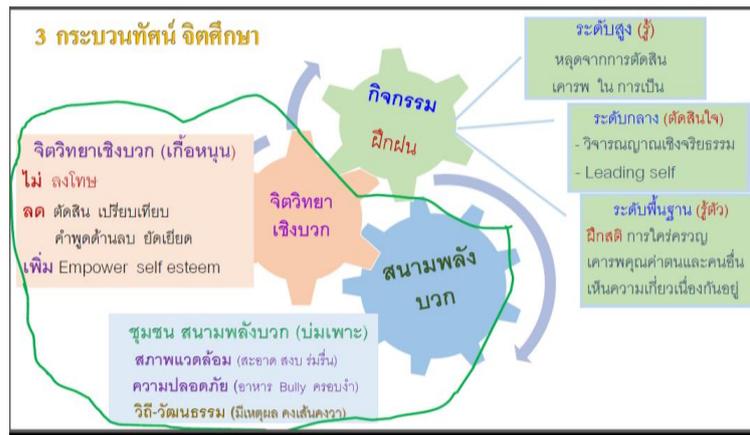
หน่วยบูรณาการ Problem based Learning (PBL) เป็นกระบวนการที่จะสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความงอกงาม ที่จะทำให้เข้าใจโลกภายนอก และได้ทักษะของศตวรรษที่ 21 สำหรับครูต้องใช้คำถาม 3 ระดับในการเรียนรู้แบบ Problem-based Learning คำถามแต่ละระดับล้วนมีความสำคัญกับการเรียนการสอน ดังนั้นการเลือกใช้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของครูหรือผู้นำกระบวนการ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ Problem-based Learning (PBL) คือ การเรียนรู้โดยการใช้ปัญหาเป็นฐานตั้งต้นในการเริ่มศึกษา เพื่อเสาะหาวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น Problem-based Learning (PBL) คือ การเรียนรู้โดยการใช้ปัญหาเป็นฐานตั้งต้นในการเริ่มศึกษาเพื่อเสาะหาวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น โจทย์ปัญหาแรก เพื่อซงให้เกิดความสนใจ เรียนรู้ประเด็นต่าง ๆ มักเป็นโจทย์ปัญหาที่ครูตั้งขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เด็กอยากที่จะเรียนรู้ทำให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติทั้งการค้นหาคำตอบ และทดลองเพื่อค้นหาคำตอบ ความรู้ที่เกิดกับเด็กมักเป็น ความรู้ที่ได้จากการสืบค้น และ ความรู้ที่ได้จากการนำข้อมูลที่สืบค้นมาคิดวิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ จนเกิดความเข้าใจ ก่อนจะทำขั้นตอนสะท้อนคิด (Reflection) ถึงขั้นตอน วิธีการ กระบวนการ และผลลัพธ์ ซึ่งจะเป็นการดีหาก "ผู้เรียนยังไม่ค้นพบคำตอบหรือทางออกของปัญหาที่น่าพิงพอใจ เพราะผู้เรียนจะเกิดคำถามใหม่เพื่อศึกษาต่อด้วยตนเอง จากความสนใจใคร่รู้" ทั้ง 2 นวัตกรรมนี้คือ จิตศึกษาและ PBL เน้นที่การสร้างความรู้ให้กับผู้เรียน กระบวนการสร้างความรู้ให้กับครูและองค์กร คือ Professional Learning Community (PLC) หรือการสร้างชุมชนการเรียนรู้เพื่อให้ครูได้นำสิ่งที่ปฏิบัติและได้ความรู้ชุดหนึ่งจากการปฏิบัตินี้มาเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดปัญญาร่วม ชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC: Professional Learning Community) เป้าหมายของ PLC คือ การสร้างการเรียนรู้ของครูร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนยกระดับความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะสอน มีทักษะในการจัดการเรียนการสอน และจิตวิญญาณของความเป็นครู

ภาพที่ 1 แสดงการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เปรียบเทียบระหว่าง Fixed Mindset และ Growth Mindset
ที่มา: กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ Super Coach & Master Teachers โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม
 การจัดการเรียนรู้เชิงระบบ ณ โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จ.บุรีรัมย์

จุดคานงัดที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คุณภาพของผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพโรงเรียน ให้สูงขึ้น คือการเปลี่ยนโครงสร้าง/ระบบที่สำคัญ เช่น เปลี่ยนระบบพัฒนาครูเป็นการสร้างชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพขึ้นมาในโรงเรียน (Professional Learning Community : PLC) เปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อกันเพื่อการเคารพต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ของกันและกันด้วย “จิตศึกษา” เปลี่ยนการจัดการเรียนรู้เป็นแบบใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วย หน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning : PBL) เป็นต้น การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/ระบบในโรงเรียนจะทำให้พฤติกรรมครูเปลี่ยน เช่น เปลี่ยนครูสอนเป็นครูโค้ช ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ได้ วัดผลและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง และจะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะใหม่เกิดปัญญาภายในและปัญญาภายนอก สนุกในการเรียนรู้อยู่ร่วมกับเพื่อนและครูได้อย่างมีความสุข ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ ครู ผู้เรียน มีวิถีใหม่ อุปนิสัยใหม่ ทักษะใหม่ มีแนวปฏิบัติร่วมกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นวัตกรรมจิตศึกษา คือ การพัฒนาปัญญาภายในหรือความฉลาดด้านใน หมายถึงถึงความฉลาดทางด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Quotient : SQ) และความฉลาดทางด้านอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ) ซึ่งได้แก่ การรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (รู้ตัว) และผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตัวเอง คนอื่น และสิ่งต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความหมาย การอยู่ด้วยกัน อย่างการตรึงภาพ ยอมรับในความแตกต่าง เคารพและให้เกียรติกัน การมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อ ตนเองและส่วนรวมอยู่อย่างพอดีและพอใจได้ง่าย การมีสติอยู่เสมอ รู้เท่าทันอารมณ์เพื่อให้รู้ว่าต้อง หยุด หรือไปต่อกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ มีความคิดสามารถจัดการอารมณ์ตนเองได้ การเห็น ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่าง ๆ นอบน้อมต่อสรรพสิ่งที่เกื้อกูลกันอยู่ และการมีจิตใจ มีความรักความเมตตาตามมหาศาล (วิเชียร ไชยบัง. 2554) สอดคล้องกับ ศ.นพ. ประเวศ วะสี กรรมการที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของศูนย์จิตตปัญญาศึกษาได้ให้แนวคิด เรื่องจิตตปัญญา ศึกษาไว้ว่า “จิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่ทำให้เข้าใจด้านในของตนเอง รู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้น การศึกษาจากการปฏิบัติ เช่น การทำงาน ศิลปะ โยคะ ความเป็นชุมชน การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม สุนทรียสนทนา การเรียนรู้จากธรรมชาติ และจิตตภาวนา เป็นต้น” และสอดคล้องกับแนวคิดของ นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2555) กล่าวว่า จิตตปัญญา เป็นส่วนสำคัญของความสุขที่ยั่งยืน เพราะคุณสมบัติที่สำคัญก็คือความสามารถในการปล่อยวางเนื่องจากเข้าใจถึงธรรมชาติของจิตของเราและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราว่าเป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนไป จึงไม่ต้องยึดติดในความเป็นตัวเรา ซึ่ง เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความทุกข์ จิตตปัญญาจึงเป็นความสุขในระดับสูง เรื่องของความสุขของบุคคลจากการพัฒนาจิต จนเกิดจิตตปัญญานั้นได้มีการศึกษาวิจัยอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมอง โดยส่วนใหญ่ของวิธีการพัฒนาจิต ก็ดัดแปลง มาจากศาสตร์ทางตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกสมาธิและการฝึกสติในพุทธธรรม

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนทัศน์จิตศึกษา

ที่มา: จากกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ Super Coach & Master Teachers โรงเรียนนาร่องพื้นที่ นวัตกรรมจัดการการเรียนรู้เชิงระบบ ณ โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จ.บุรีรัมย์

กระบวนทัศน์ของจิตศึกษากับการพัฒนาโรงเรียน โรงเรียนชุมชนวัดท่าพรหม (จரியออุปถัมภ์) อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ได้นำคณะครูไปศึกษา ดูงานที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ทั้งนี้ผู้บริหารและคณะครูได้เข้ารับการอบรมพัฒนาเกี่ยวกับ กระบวนการ “จิตศึกษา” ในปลายปี การศึกษา 2565 ซึ่งทางโรงเรียนได้นำแนวคิดและกระบวนการพัฒนาทั้งครูและเด็ก ให้เกิดการเรียนรู้และองกงามด้านความฉลาดทางด้านอารมณ์และความฉลาดด้านจิตวิญญาณ โดยใช้กระบวนการที่เรียกว่า “นวัตกรรมจิตศึกษา” มาประยุกต์ใช้ที่โรงเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2565 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งใช้กระบวนทัศน์ของจิต ศึกษา 3 ประการ ดังนี้ 1) การสร้างความเป็นชุมชนและวิถีชุมชน 2) การใช้จิตวิทยาเชิงบวก 3) การจัดการผ่านกิจกรรมจิตศึกษา การสร้างความเป็นชุมชนและวิถีชุมชน เริ่มตั้งแต่การจัดสภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มีครูที่เป็นกัลยาณมิตรที่คอยเกื้อหนุนให้ คำแนะนำและให้ความรักความเมตตาเสมอ ความรู้สึกปลอดภัยของเด็ก มีแรงจูงใจเชิงบวก สร้างสนามพลังบวก โรงเรียนเริ่มสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี มีการปฏิบัติในวิถีโรงเรียน จะต้องทำอย่างมีความหมาย มีเหตุผลและคงเส้นคงวา ในขณะเดียวกันโรงเรียนยังต้องตระหนักอยู่เสมอว่าผู้ปกครอง นักเรียนทุกคนมีส่วนเกื้อกูลต่อความก้าวหน้าของเด็ก การสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องด้วย วิธีการอย่างหลากหลาย จะช่วยให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาในเชิงจิตวิญญาณซึ่ง เป็นสิ่งนามธรรม ในที่สุดผู้ปกครองจะเข้ามามากขึ้น ช่วยในการบ่มเพาะปัญญาภายใน ทั้งความมีวินัยและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งเป็นเครื่องมือกำกับตนเองจากด้านใน เมื่อกลายเป็นอุปนิสัยจิตของเด็ก จะไม่รู้สึกขัดขืน ในที่สุดโรงเรียนไม่จำเป็นต้องใช้การควบคุมจากภายนอก เช่น กฎหรือข้อตกลงร่วมกันจะน้อยข้อไปเอง ทั้งนี้ครูต้องอยู่ร่วมในวิถีอย่างคงเส้นคงวาเช่นกัน กระบวนการ “จิตศึกษา” กกับการพัฒนาปัญญาภายในของโรงเรียน จะต้องมีการเสริม พลังอำนาจ (Empowerment) เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นวิถีชุมชน ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกัน โรงเรียนได้กำหนดมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทุกพุธ ตั้งแต่ เวลา 15.30 น.

เป็นต้นไปในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้เรียกว่า PLC หรือ Professional Learning Community ครูและครูเรียนรู้ไปด้วยกัน ครูไม่จำเป็นต้องเก่งตั้งแต่แรก ครู สามารถรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครูพัฒนาตนเองด้วยการสร้างชุมชนวิชาการ PLC อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็ PLC ในกลุ่มสาระวิชาในโรงเรียน ข้ามโรงเรียน ข้ามเขต ข้ามจังหวัด หรือในอินเทอร์เน็ต สำหรับครู ครูจะเห็นคุณค่าของตนเอง คุณค่าของวิชาชีพครู มีความสุขที่ได้เห็น นักเรียนพัฒนา เข้าถึงสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครู การใช้จิตวิทยาเชิงบวก

กรอบคิดทางจิตวิทยาเชิงบวก คือ ศรัทธาในความดีงามของมนุษย์และบ่มเพาะ ผู้เรียนให้มีคุณค่าที่ทำงานซึ่งมีอยู่แล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น โดยปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างมนุษย์ที่มีคุณค่า และมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมโดยมีหลักอยู่สองประการ คือสิ่งที่ควรลดหรือเลิก และสิ่งที่ควรทำ ดังนี้ สิ่งที่ควรลดหรือเลิก ได้แก่

ลดการเปรียบเทียบ ครูไม่ควรเปรียบเทียบเด็ก ๆ ไม่ว่าจะโดยการพูดหรือการกระทำ เพราะไม่มีใครอยากถูกเปรียบเทียบว่าตนเองเป็นผู้ที่ด้อยค่ากว่า เด็กทุกคนแสดงพฤติกรรมออกมา อย่างเป็นธรรมชาติของตัวเองจึงไม่ควรเปรียบเทียบพฤติกรรมที่ต้องแก้ไขควรกระทำต่อเขาโดยตรง โดยไม่เปรียบเทียบกับคนอื่น

ลดการตีค่า การตัดสิน และการชี้โทษ เด็กทุกคนทำชิ้นงานออกมาตามศักยภาพของตนเอง อย่างไม่เสแสร้ง งานที่ออกมาจะบอกถึงสิ่งที่เด็กรู้ สิ่งที่เข้าใจหรือความสามารถของเด็ก ครู มีหน้าที่ต้องรู้อย่างเหลือส่วนใดบ้างที่เด็กแต่ละคนยังไม่เข้าใจ หรือยังไม่มีความสามารถเพื่อจะได้ช่วย ยกกระดับเรื่องนั้นให้สูงขึ้น คำว่า “ศักยภาพที่สูงขึ้น” ไม่ได้มีขีดจำกัด ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีเกณฑ์ใด ๆ มาจับในการประเมิน หรือการตัดสิน

ลดการสร้างภาพของความกลัวเพื่อการควบคุม ความกลัวกระตุ้นการทำงานของ สมองส่วนอะมิกลาลา ทำให้เด็กเข้าสู่โหมดปกป้อง หลบหลีกจากสิ่งที่จะทำให้เจ็บปวด สิ่งคุกคาม หรือ ภัยอันตราย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เพราะทำให้เด็กไม่กล้าเผชิญกับสิ่งนั้น

ลดคำพูดด้านลบ เช่น การเหยียดหยัน การดูต่ำ การกดดันคาดหวัง การล้อเลียนถึงปมด้อย การตั้งฉายาล้วนแต่เป็นคำที่ให้อาหารหล่อเลี้ยงเมล็ดพันธุ์ไม่ดีในจิตใจให้เติบโต เช่น ความกลัว ความเกลียด ความเศร้าหมอง ความรู้สึกด้อยค่า เป็นต้น

เลิกใช้ความรุนแรง ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของสัตว์ที่แสดงออกมา เพื่อความอยู่รอดแต่มนุษย์ที่มีสมองส่วนหน้า ซึ่งวิวัฒนาการมาใหม่กว่าสัตว์ใด ๆ เป็นสมองที่เรียนรู้ และคอยกำกับเรื่องความดีงาม คุณธรรมจริยธรรมและการแสวงหาสัจจะสูงสุด ด้วยสมองส่วนนี้ มนุษย์จึงมีศักยภาพที่จะหยุดความรุนแรง เราแต่ละคนมีหน้าที่หยุดสัญชาตญาณความรุนแรงและ การกดขี่ภายในจิตมนุษย์ด้วยการไม่ส่งต่อพฤติกรรมเหล่านั้นไปยังเด็ก ๆ หรือคนรุ่นต่อไป

สิ่งที่ควรทำ ได้แก่ การสร้างภาพพจน์ด้านบวกให้กับผู้เรียนทุกคน โดยการให้ความรัก ให้เกียรติ รับฟัง แสดงความชื่นชมเมื่อมีโอกาส สร้างโอกาสให้เด็กได้ทำงานสำเร็จด้วยตัวเองเสมอ ๆ เพื่อให้เด็กทุกคน รู้สึกได้ว่าตนเองมีคุณค่า ได้รับความรัก และมีความสามารถ

การปรับพฤติกรรมเชิงบวก พฤติกรรมด้านลบที่แสดงออกมานั้นอาจสืบเนื่องมาจาก การทำงานของสมองส่วนอะมิกดาลา ซึ่งจะแสดงออกอย่างอัตโนมัติเมื่ออยู่ในภาวะกังวล ตระหนก หรือกลัว ทั้งนี้เพื่อปกป้องตนเอง ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยอารมณ์ทางบวกหรือด้านของ ความดีงามมาจากการทำงานของสมองส่วนหน้า แต่ด้วยการทำงานของสมองสองส่วนที่เป็น ปฏิภาคกัน นั่นคือเมื่อสมองส่วนหน้าทำงาน สมองส่วนอะมิกดาลาจะไม่ทำงานหรือแบบตรงกันข้าม เราจึงมีโอกาที่จะฝึกฝนให้สมองส่วนหน้าได้ทำงานเพื่อให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกด้านบวกหรือด้านดี งามมากยิ่งขึ้น โดยเด็กกึ่งตัว ให้การเรียนรู้ และให้การฝึกฝน (วิเชียร ไชยบัง. 2554)

การจัดกระทำผ่านกิจกรรมจิตศึกษา โรงเรียนได้จัดกระทำผ่านกิจกรรมจิตศึกษา ในคาบเวลาของ “จิตศึกษา” ในภาคเช้า ของทุกวัน กล่าวคือหลังเข้าแถวเคารพธงชาติเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยใช้เวลา 08.30 – 08.50 น. ประมาณ 20 นาที ในภาคเช้าก่อนการจัดกระบวนการเรียนการสอนวิชาอื่นทุกวัน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตัวอย่างกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างพลังสงบ ให้เกิดความสงบภายในและการผ่อนคลาย เช่น ขณะทำกิจกรรมก็เปิดเสียงดนตรีที่มีลักษณะของคลื่นความถี่ต่ำ เพื่อเหนี่ยวนำคลื่นสมองของเด็กให้ มีความถี่ต่ำลง การทำโยคะเพื่อบริหารอวัยวะภายในและเพื่อบริหารลมหายใจ ให้ได้อยู่กับลมหายใจ หรือแม้กระทั่งการนวดตัวเองหรือนวดกันและกันเพื่อส่งความรู้สึกดีต่อกัน ส่วนการทำบอดีสแกน (Body Scan) เพื่อการผ่อนคลายแบบลึกและบ่มเพาะสิ่งที่ดีงามในจิตได้สำนึกนั้นจะใช้เวลาต่าง จากกิจกรรมจิตศึกษาอื่น คือทำกิจกรรมก่อนเข้าเรียนในภาคบ่ายช่วงเวลา 12.55 – 13.15 (ประมาณ 20 นาที)

กิจกรรมที่มุ่งให้เกิดสติเพื่อให้เด็กได้มีความชำนาญในการกลับมารู้ตัวได้เสมอๆ ซึ่ง เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เด็กรู้เท่าทันอารมณ์และการกระทำที่กำลังเกิดขึ้น ในแต่ละขณะเพื่อจะได้ รู้ว่าควรหยุดหรือดำเนินกิจกรรมนั้นต่อ เช่น การเดินตามรอยเท้า การเดินต่อเท้าตามเส้นตรง Brian Gym เป็นต้น

กิจกรรมฝึกสมาธิหรือการจดจ่อ ให้เด็กมีความสามารถในการคงสมาธิได้ยาวนานเพื่อ กำกับความเพียร ทั้งการเรียนรู้และการทำงานให้สัมฤทธิ์ผล เช่น กิจกรรมส่งน้ำ ส่งเทียน การพับกระดาษ การฟังนิทาน หรือเล่าเรื่อง เป็นต้น

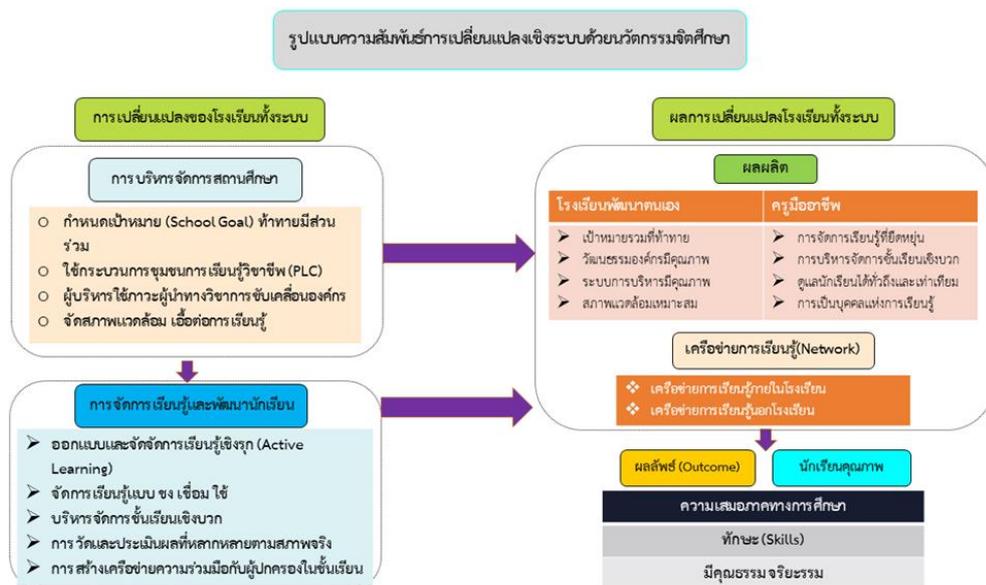
กิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการเพาะจิตสำนึกที่ดีงาม นิทาน เรื่องเล่าเพื่อการใคร่ครวญ การใช้คำที่ให้พลังด้านบวก การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น กิจกรรมที่มุ่งบ่มเพาะพลังความรักความเมตตา เช่น การไหว้กันและไหว้สิ่งต่าง ๆ การกอด การขอบคุณกันและขอบคุณสิ่งต่าง ๆ การยกย่องชื่นชมความดีงามของคนอื่น ๆ เป็นต้น ผลสะท้อนกลับจากครูที่ได้ทำ “จิตศึกษา”

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูทุกวันพฤหัสบดี (PLC) ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้าน วิชาการมากขึ้น ครูทุกคนได้ปรับและจูนความคิดกันมากขึ้น ผู้บริหารมีโอกาสได้แทรก ความรู้ เทคนิคกระบวนการสอนเพิ่มขึ้น เมื่อเป็นผู้นำวง PLC ครูส่วนใหญ่จะเล่าให้ฟังว่า เด็ก ๆ จะเจียบลงมาก เริ่มที่จะคิด กล้าแสดงออกมากขึ้น รู้จักการรอคอยมากขึ้น คนที่ไม่กล้าพูดจะเริ่มพูด เพราะครูจะตั้งคำถามและให้เด็กคิด โดยเฉพาะคิดตามจินตนาการ ไม่มีถูกไม่มีผิด และเปิดโอกาสให้ เด็กทุกคนได้พูด ได้คิดตามความสามารถของเด็กเอง แรกๆ เด็ก

อาจจะไม่กล้าพูดทุกคน บางคน ยังลอกคำพูดของเพื่อนอยู่ก็มี พอเริ่มไปได้ระยะหนึ่งเด็กจะกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เด็กเริ่มมีความไว้วางใจครูมากขึ้น ส่วนตัวของครูเองเกิดความภาคภูมิใจ และอยากเล่าให้ครูคนอื่น ฟังในวง PLC จากสิ่งที่ตนเองทำแล้วประสบความสำเร็จ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ กระบวนการ “จิตศึกษา” ร่วมกันทุกสัปดาห์

สิ่งที่สังเกตเห็นจากกระบวนการ “จิตศึกษา” เช่น นักเรียนแต่ละคนมีความคิดที่แตกต่าง และหลากหลาย รู้จักนักเรียนที่อ่านและเขียนไม่คล่อง เห็นพัฒนาการทางภาษาที่งดงามของเด็ก ๆ รู้จักนักเรียนแต่ละคนถึงความคิดและการมองสิ่งๆ ต่างที่ ได้รับฟัง เกิดความสัมพันธ์ระดับราบ ระหว่างครูและนักเรียน เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย

ข้อเสนอแนะที่ครูให้ไว้ คือ กิจกรรมจิตศึกษาพอทำไปสักระยะหนึ่งถ้าไม่เปลี่ยน กิจกรรม เด็กจะชิน และเริ่มเบื่อกิจกรรมนั้น ครูต้องคิดกิจกรรมที่หลากหลายในหนึ่งสัปดาห์ให้มี ความแตกต่างกันมากขึ้น เช่น วันแรกกิจกรรมทำให้สงบ วันที่สองโยคะ วันที่สาม Brian Gym วันที่สี่ เดินกำกับสติ วันที่ห้าเล่นสนาม BBL (Brain Based Learning) เป็นต้น

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วยนวัตกรรมจิตศึกษา

ที่มา: พัฒนาและสังเคราะห์โดยคณะผู้เขียน

บทสรุป

“จิตศึกษา” หรือ “จิตปัญญาศึกษา” หรือ “จิตตปัญญา” หรือ “จิตสำนึกใหม่” หรือ “การพัฒนาปัญญาภายใน” จึงเป็นนวัตกรรมที่นำให้คนในยุคปัจจุบันหันหน้าเข้าหาสัจธรรม ด้วยวิธีการที่สามารถเชื่อมโยงเอาคุณค่าของโลกวิชาการที่สอนให้คนชำนาญเรื่องการคิดวิเคราะห์ เรื่อง นอกตัว ได้กลับเข้ามาหา งาน ดุจจิต ซึ่งเป็นเรื่องข้างในตัวได้อย่างกลมกลืน เพื่อก้าวสู่หนทางแห่ง ความจริงและชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ และการเปลี่ยนแปลงที่สร้าง อิสรภาพ ความสุข ความรักอันไพศาลทั้งกับตนเอง ผู้คนรอบข้าง ตลอดจนองค์กรและสังคมของ มนุษยชาติที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติของจักรวาล การเรียนรู้ “จิตศึกษา” เพื่อบ่มเพาะปัญญาภายในให้กับเด็ก ๆ ตั้งแต่ต้นก็อาจจะช่วยให้เด็ก ๆ ได้พบคำตอบของการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (รู้ตัว) และผู้อื่น การเห็นคุณค่า ในตัวเอง คนอื่น และสิ่งต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความหมาย การอยู่ด้วยกัน อย่างการตรึงภาพ ยอมรับในความแตกต่าง เคารพและให้เกียรติกัน การมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อ ตนเองและส่วนรวม อยู่อย่างพอดีและพอใจได้ง่าย การมีสติอยู่เสมอ รู้เท่าทันอารมณ์เพื่อให้รู้ว่าต้องหยุด หรือไปต่อกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ มีความคิดสามารถจัดการอารมณ์ตนเองได้ การเห็น ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่าง ๆ นอบน้อมต่อสรรพสิ่งที่เกื้อกูลกัน อยู่ และการมีจิต ใหญ่มีความรักความเมตตาตามหาศาล แต่นั่นก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้น พื้นฐานของประเทศ มี 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้นมุ่งสร้างแต่ปัญญาภายนอกเท่านั้น ปัญญาภายในที่เราทั้งหมดโหยหาทั้งเป็นเครื่องค้ำชูชีวิตกลับกลายเป็นสิ่งขาดแคลนเหลือเกินในภาวะปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กัมพล เจริญรักษ์. (2559). การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ PLC เพื่อปฏิรูปโรงเรียน. *วารสารวิชาการ*, 19(2), 30-45.
- จินดา สรรพประสิทธิ์. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิด ทักษะภาวะผู้นำในอนาคต. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร). สาขาการบริหารการศึกษา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2551). *หนังสือรวบรวมบทความการประชุมวิชาการประจำปี 2551 เรื่องจิตตปัญญาศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์*. โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (14 สิงหาคม 2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74ก หน้า 1-3.
- วิเชียร ไชยบัง. (2554). *จิตศึกษากับการบ่มเพาะปัญญาภายใน*. สำนักพิมพ์โรงเรียน ลำปลายมาศพัฒนา _____ . (2555). *ปฏิหาริย์การศึกษา ณ โรงเรียนนอกกะลา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักพิมพ์โรงเรียนลำ ปลายมาศพัฒนา.

วิรัตน์ มาตันบุญ. (2552). *การบริหารการเปลี่ยนแปลง ด้านโครงสร้างองค์การของโรงเรียนจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่*. (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

Hattie et al. (2009). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning*. Routledge.